

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

นับตั้งแต่เลิกจนถึงปัจจุบันเป็นเวลากว่า 20 ปีแล้ว ที่ผู้วิจัยได้เก็บโตมาพร้อมกับภาพที่เห็นเป็นประจำ คือ ภาพกำแพงอิฐสีขาว ซึ่งภายในนั้น มีผู้คนมากหน้าหลายตาอาศัยอยู่ ผู้คนเหล่านั้นล้วนแล้วแต่เป็นบุคคลที่ได้กระทำผิดและสร้างความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่นและสังคม ไม่ว่าจะเป็นการทำร้ายร่างกาย การลักทรัพย์ การปล้นจี้วิ่งลาวทรัพย์ การขายยาเสพติด ฯลฯ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีสถานที่ที่เรียกว่า คุก หรือเรือนจำ ไว้กักขังคนเหล่านั้นไม่ให้หลบหนีและได้รับโทษของคนที่ได้กระทำผิดไป

กำแพงอิฐสีขาว ที่ได้กล่าวมานั้น ก็คือ เรือนจำ นั่นเอง เรือนจำในสมัยอดีตเป็นสถานที่ที่รัฐบาลได้จัดไว้เพื่อจัดการกับผู้ที่ได้ฝ่าฝืนกฎหมาย โดยการประหารชีวิตเป็นส่วนมาก เป็นการแก้แค้นให้ได้รับการทรมานทั้งกายและใจ ต่อมาจะคุมขังในคุกโดยมีวัตถุประสงค์จำกัดบริเวณและมีให้ก่อความเดือดร้อนแก่ผู้อื่นอีก และเจ้าหน้าที่อาจใช้อุปกรณ์ทุกชนิดเพื่อพันธนาการผู้ต้องขังมิให้หลบหนี

สภาวะการณ์โลกได้เปลี่ยนแปลงไป ปัจจุบันกรมราชทัณฑ์ได้มีวัตถุประสงค์ที่จะปรับปรุงเพิ่มเติมในการดูแลผู้ต้องขัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังให้กลับคนเป็นพลเมืองที่ดีเมื่อพ้นโทษ เป็นที่ยอมรับกันว่าประเทศชาติจะเจริญมั่นคงถาวรได้นั้น ขึ้นอยู่กับคุณภาพของประชากรเป็นสำคัญ การที่จะพัฒนาประชากรให้มีคุณภาพได้นั้น สายสุริย จุติกุล (2523) เสนอแนะว่า “ต้องมีองค์ประกอบพื้นฐาน คือ องค์ประกอบทางด้านสุขภาพทางกาย สุขภาพทางจิต การพัฒนาสติปัญญา จริยธรรมและความปลอดภัย” จากองค์ประกอบดังกล่าวจะเห็นว่า องค์ประกอบทางด้านสุขภาพทางกายหรือสมรรถภาพทางกาย จะเป็นรากฐานทำให้มนุษย์สามารถประกอบภารกิจในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ปัจจุบัน รัฐบาลไทยได้สนับสนุนและส่งเสริมให้ประชากรของชาติมีสุขภาพที่แข็งแรงสมบูรณ์อย่างเต็มที่ ดังแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 – 2549) (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2545) พร้อมด้วยกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 บัญญัติรับรองเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพเกี่ยวกับบุคคล ตลอดจนความเสมอภาคกันในกฎหมายไว้ตามมาตรา 30 ซึ่งบัญญัติว่า “บุคคลย่อมเสมอภาคกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน” (คู่มือกฎหมายเกี่ยวกับชีวิตประจำวันของประชาชน, 2549)

ตามที่ได้กล่าวมานั้น เรือนจำเป็นเพียงสถานที่ที่จำกัดบริเวณของผู้ต้องขังให้อยู่ในขอบเขต ภายใต้อำนาจของกฎหมาย จะเห็นได้บ่อยครั้งว่ามีข่าวเหตุการณ์ไม่สุจริตเกี่ยวกับผู้ต้องขังใน เรือนจำ อาทิเช่น การแหกคุกของผู้ต้องขังต่างค่าและได้จับเจ้าหน้าที่เป็นตัวประกัน ที่เรือนจำ จังหวัดราชบุรี ผู้ต้องขังทำการประท้วงเจ้าหน้าที่ในเรือนจำจังหวัดยะลา เนื่องจากการไม่พอใจ ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง การหลบหนีออกจากเรือนจำเนื่องจากการปรับสภาพเข้ากับเพื่อนผู้ต้องขัง ไม่ได้ รวมไปถึงการอยู่ร่วมกันของผู้ต้องขังเอง

ในช่วงปี 2543 – 2546 ได้เกิดกรณีผู้ต้องขังก่อการประท้วงขึ้นภายในเรือนจำ/ทัณฑสถาน จำนวน 3 แห่ง ได้แก่ เรือนจำจังหวัดสิงห์บุรี เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม 2543 ทัณฑสถานวัยหนุ่ม นครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 18 ธันวาคม 2543 และเรือนจำอำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2546 โดยข้อเรียกร้องส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังของ เรือนจำ/ ทัณฑสถาน และความไม่เป็นธรรมเกี่ยวกับสวัสดิการในด้านต่าง ๆ ที่เรือนจำจัดให้แก่ ผู้ต้องขัง (การศึกษาวเคราะห์สาเหตุการก่อการประท้วงในเรือนจำ/ ทัณฑสถาน, 2546) จากการ เหตุการณ์ดังกล่าวที่เกิดขึ้น ล้วนแล้วแต่เป็นเหตุการณ์ที่อันตรายและสะท้อนขวัญอย่างมาก บางเหตุการณ์จบลงด้วยการสูญเสียชีวิตของเจ้าหน้าที่และผู้ต้องขัง ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่ไม่มีใคร อยากจะให้เกิดขึ้น การแก้ไขปัญหามาจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ทางกรมราชทัณฑ์ ได้เล็งเห็นในสภาพ ความเป็นอยู่ของผู้ต้องขังโดยทั่วไปก็มีพื้นที่ที่จำกัดอยู่แล้ว ส่วนกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น มุ่งเน้นการ สร้างความสบายใจและการอยู่ร่วมกันภายในเรือนจำของผู้ต้องขัง จึงได้มีการจัดทำมาตรฐานของ เรือนจำ ซึ่งนับเป็นมิติใหม่เพื่อสร้างความเป็นมืออาชีพในงานราชทัณฑ์ พร้อม ๆ กับสร้างการ ขอมรับในระดับสากล มาตรฐานด้านการให้บริการผู้ต้องขัง ผู้ต้องขังพึงได้รับสิทธิ หรือประโยชน์ ของผู้ต้องขัง และการบริการจากเรือนจำ ตามที่กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ และนโยบายที่เกี่ยวข้อง กำหนดไว้ทุกประการ กิจกรรมที่เป็นประโยชน์และสร้างความสัมพันธ์ ความสามัคคี นั่นคือการจัด กิจกรรมกีฬาและนันทนาการ เรือนจำต้องจัดให้มีสถานที่ อุปกรณ์การออกกำลังกายหรือการกีฬา ที่เหมาะสมเพียงพอและเปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังทุกคนเข้าร่วมกิจกรรมตามความเหมาะสม เรือนจำต้องจัดให้ผู้ต้องขังได้ออกกำลังกายหรือเล่นกีฬาอย่างเพียงพอ ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงความ เหมาะสมสอดคล้องกับลักษณะ ประเภท เพศ อายุ และเรือนจำควรจัดให้มีกิจกรรมนันทนาการ ประเพณีรื่นเริง การประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อของผู้ต้องขัง ตามสมควร (มาตรฐานเรือนจำ, 2548)

สำหรับผู้ต้องขัง จะเห็นบ่อยครั้งที่สื่อโทรทัศน์ได้นำเสนอถึงกิจกรรมภายในเรือนจำ เช่น การจัดการแข่งขันกีฬาภายใน การจัดการประกวดความงาม การจัดกิจกรรมที่ตรงกับวันสำคัญต่างๆ ผู้ต้องขังทุกคน ทั้งผู้ต้องขังวัยหนุ่ม ผู้ต้องขังผู้ใหญ่และผู้ต้องขังหญิง ต่างก็เป็นมนุษย์ต่างก็

สมาชิกของสังคม ที่ต้องการทุนบำรุงสุขภาพร่างกายให้สมบูรณ์แข็งแรง ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ เช่นเดียวกันกับบุคคลทั่วไป ยิ่งเป็นผู้ต้องขังด้วยแล้ว สมควรส่งเสริมสนับสนุนให้ได้ออกกำลังกาย และเล่นกีฬาเป็นกรณีพิเศษ เพราะผู้ต้องขังมีอิสรภาพและเสรีภาพอยู่ในขอบเขตที่กำหนด และมีเวลาสำหรับภารกิจส่วนตัวตามเงื่อนไขและระเบียบของทางราชการ ประกอบกับผู้ต้องขังทุกคน เป็นผู้ที่ไม่แบกความทุกข์ไว้ มีความวิตก ห่วงกังวล มีความกดดันทั้งทางร่างกายและจิตใจ การได้ออกกำลังกายและเล่นกีฬา จะเป็นทางหนึ่งที่จะผ่อนคลายความเคร่งเครียด และเป็นกำลังใจให้หมั่นฝึกฝนอบรม กลับประพฤติตนเป็นพลเมืองที่ดีภายหลังพ้นโทษไปแล้ว ประชาชนที่พบเห็นอาจจะ มีความคิดเห็นว่ากิจกรรมดังกล่าวเป็นกิจกรรมที่จะทำให้ผู้ต้องขังมีความสุขและมีกำลังใจที่อยู่ต่อสู่วิถีในสังคมได้

เรือนจำทั่วประเทศ จะมีขนาดใหญ่หรือเล็กขึ้นอยู่กับแหล่งที่ตั้งและจำนวนผู้ต้องขังในประเทศไทยมีเรือนจำ 110 แห่งประจำอยู่ตามภูมิภาคต่างๆ ทั่วประเทศ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภูมิภาคที่มีเรือนจำประจำอยู่มากที่สุด คือ 29 แห่ง (การกิจราชทัณฑ์, 2548) กระจายอยู่ตามจังหวัดและอำเภอที่มีศาลจังหวัดจัดตั้งอยู่ การจัดให้บริการด้านสุขภาพตามข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ ฉบับที่ 8 เรื่อง การศึกษาและอบรมผู้ต้องขัง หมวด ค. พลศึกษา ได้แก่ การศึกษาการอนามัยและสุขภาพ ตลอดจนการออกกำลังกายและการเล่นกีฬาต่าง ๆ ตามข้อที่ 6 เรือนจำต้องพยายามจัดให้ผู้ต้องขังได้รับคำแนะนำในการอนามัยและการสุขภาพตามสมควร ตามข้อที่ 7 ผู้ต้องขังฝึกหัดระเบียบแถว เล่นกีฬาและเล่นออกกำลังกายต่างๆ ตามที่เรือนจำจัดให้ (พระราชบัญญัติราชทัณฑ์, 2544) ทางเรือนจำจำเป็นต้องมีการจัดกิจกรรมกีฬาและนันทนาการให้แก่ผู้ต้องขัง เพื่อการบำบัดฟื้นฟูสภาพจิตใจ ฟื้นฟูสมรรถภาพทางกายให้ผู้ต้องขังได้มีกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ทำ ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมเพื่อการศึกษา การทำผลิตภัณฑ์สินค้าต่าง ๆ และเป็นรายได้ของผู้ต้องขังอีกทางหนึ่ง แต่การดำรงชีวิตภายในเรือนจำตลอด 24 ชั่วโมง ผู้ต้องขังแต่ละคนจะมีความคิดที่แตกต่างกันออกไป บางคนอยู่ได้อย่างสงบสุข แต่บางคนมีความรู้สึกอัดอัด ไม่สบายใจ กดดัน เจ้าหน้าที่ผู้คุมจะต้องมีระเบียบปฏิบัติต่อผู้ต้องขังทุกคนโดยยึดหลักของความยุติธรรม ทั้งสภาพความเป็นอยู่และสภาพการจัดกิจกรรมกีฬาและนันทนาการภายในเรือนจำตามความเป็นจริง ในการจัดกิจกรรมเพื่อประโยชน์ของผู้ต้องขังเอง รวมไปถึงปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไข ปัญหาและส่งเสริมกิจกรรมกีฬาและนันทนาการให้เกิดประโยชน์ยิ่งขึ้นต่อไป

ในการจัดกิจกรรมกีฬาและนันทนาการ โดยเฉพาะการจัดกิจกรรมกีฬาและนันทนาการภายในเรือนจำจะต้องมีส่วนประกอบหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นตัวผู้ต้องขังที่จะให้ความร่วมมือ และเจ้าหน้าที่ที่จะปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ตลอดจนการจัดกิจกรรมกีฬาและนันทนาการที่จะทำให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ และสร้างความรักใคร่ปรองดองซึ่งกันและกัน จากสภาพความเป็นจริง

ประชาชนทั่วไปน้อยครั้งที่จะได้รับทราบถึงความเป็นอยู่จริงของผู้ต้องขัง จากผลงานวิจัยของ ชูชาติ ชัยเลิศ (2540) เรื่องปัญหาการจัดกิจกรรมการออกกำลังกายสำหรับผู้ต้องขังในเรือนจำ ภาคเหนือ ที่ได้ศึกษาผ่านมาแล้ว 10 ปี ถึงปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ในด้านบุคลากร ด้านการเงินและงบประมาณ และด้านวัสดุอุปกรณ์สถานที่และเครื่องอำนวยความสะดวกของเรือนจำภาคเหนือ ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษาสภาพการจัดกิจกรรมกีฬาและนันทนาการในเรือนจำเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ว่ามีสภาพการจัดกิจกรรมและการดำเนินการอย่างไร เพื่อแนวทางวางแผนงานและพัฒนาปรับปรุงจัดกิจกรรมกีฬาและนันทนาการให้แก่ผู้ต้องขังในเรือนจำเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้อย่างมีประสิทธิภาพ บรรลุวัตถุประสงค์ตามนโยบายและเป้าหมายของกรมราชทัณฑ์ต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาสภาพการจัดกิจกรรมกีฬาและนันทนาการในเรือนจำเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ว่ามีสภาพการจัดกิจกรรมและวิธีดำเนินการอย่างไร เพื่อจะได้นำผลการวิจัยครั้งนี้ไปแก้ไข ใช้เป็นแนวทางวางแผนงาน และพัฒนาปรับปรุงจัดกิจกรรมกีฬาและนันทนาการให้แก่ผู้ต้องขังในเรือนจำเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้อย่างมีประสิทธิภาพ บรรลุวัตถุประสงค์ตามนโยบายและเป้าหมายของกรมราชทัณฑ์ต่อไป โดย

1. ศึกษาสภาพการจัดกิจกรรมกีฬาและนันทนาการของเจ้าหน้าที่เรือนจำในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในด้านบุคลากร ด้านการเงินและงบประมาณ ด้านวัสดุอุปกรณ์สถานที่และเครื่องอำนวยความสะดวก ด้านการจัดกิจกรรมกีฬาและนันทนาการ
2. ศึกษาสภาพความเป็นจริงของการจัดกิจกรรมกีฬาและนันทนาการจากผู้ต้องขังเรือนจำในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในด้านบุคลากร ด้านวัสดุอุปกรณ์สถานที่และเครื่องอำนวยความสะดวก ด้านการจัดกิจกรรมกีฬาและนันทนาการ
3. เปรียบเทียบความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่และผู้ต้องขังเกี่ยวกับสภาพการจัดกิจกรรมกีฬาและนันทนาการในเรือนจำเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในด้านบุคลากร ด้านวัสดุอุปกรณ์สถานที่และเครื่องอำนวยความสะดวก ด้านการจัดกิจกรรมกีฬาและนันทนาการ

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษาวิจัยความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์กับการจัดกิจกรรมกีฬาและนันทนาการ และความคิดเห็นของผู้ต้องขังกับสภาพความเป็นจริงที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมกีฬาและนันทนาการในเรือนจำจังหวัดเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1.4 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

1. สภาพการจัดกิจกรรมกีฬาและนันทนาการ หมายถึง สภาพการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ในการจัดกิจกรรมกีฬาและนันทนาการในเรือนจำเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2. สภาพความเป็นจริงของการจัดกิจกรรมกีฬาและนันทนาการ หมายถึง สภาพการจัดกิจกรรมกีฬาและนันทนาการสำหรับผู้ต้องขังในเรือนจำเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

3. กิจกรรมกีฬาและนันทนาการ หมายถึง กิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อสร้างสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรง สร้างความสนุกสนานเพลิดเพลิน สร้างความสามัคคีในหมู่คณะ เป็นกิจกรรมที่บำบัดและฟื้นฟูสภาพจิตใจและร่างกายของผู้ต้องขังเรือนจำเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

4. เรือนจำเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หมายถึง เรือนจำจังหวัดในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ดังต่อไปนี้

4.1 เรือนจำจังหวัดกาฬสินธุ์	4.8 เรือนจำจังหวัดเลย
4.2 เรือนจำจังหวัดชัยภูมิ	4.9 เรือนจำจังหวัดศรีสะเกษ
4.3 เรือนจำจังหวัดบุรีรัมย์	4.10 เรือนจำจังหวัดสกลนคร
4.4 เรือนจำจังหวัดมหาสารคาม	4.11 เรือนจำจังหวัดหนองคาย
4.5 เรือนจำจังหวัดมุกดาหาร	4.12 เรือนจำจังหวัดหนองบัวลำภู
4.6 เรือนจำจังหวัดยโสธร	4.13 เรือนจำจังหวัดอำนาจเจริญ
4.7 เรือนจำจังหวัดร้อยเอ็ด	

5. เจ้าหน้าที่ หมายถึง เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ที่ควบคุมดูแลผู้ต้องขังในเรือนจำเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

6. ผู้ต้องขัง หมายถึง ผู้ที่กระทำความผิดกฎหมาย เพศหญิงและเพศชาย ในกรณีต่าง ๆ ถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1.5 ข้อตกลงเบื้องต้น

การทำวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยศึกษาจากสภาพที่เป็นอยู่จริงภายใต้กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ ของกรมราชทัณฑ์ และประมวลกฎหมายของกระทรวงยุติธรรม

1.6 ประโยชน์ที่จะได้รับ

ผลการศึกษานี้ ช่วยทราบข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับสภาพการจัดกิจกรรมกีฬาและนันทนาการ สำหรับผู้ต้องขังในเรือนจำเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่จะนำไปสู่การบรรลุจุดมุ่งหมายของการจัดกิจกรรมกีฬาและนันทนาการ ที่มีประสิทธิภาพในเวลาอันรวดเร็วยิ่งขึ้น ตลอดจนเป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้าในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยครั้งนี้ในโอกาสต่อไป